

Lesbeschrijving *Doel*

- ❖ De leerlingen weten van de verwoestingen door de Noormannen;
- ❖ De leerlingen kennen de betekenis van Ansgar.

Aantal lessen 5**Lesonderdelen** *Vertelling*

1. De Vikingen
2. De wolvenjacht
3. De wolvenjacht (vervolg; facultatief)

Leestekst

De Noormannen overvallen Dorestad

Leerlingenboek

De Noormannen

Verwerking**Repetitie****Vertelling 1** **DE VIKINGEN**

De dag na de verwoesting van Stavoren hangt er in de vroege ochtend een dichte nevel over het Almere. De Vikingschepen zijn daardoor bijna onzichtbaar geworden. Enkele krijgers staan op wacht. De meesten echter liggen nog in hun slaapzakken in een tent of ergens op een van de drakenschepen. Gisteren hadden ze tot laat in de avond feest gevierd. Na al die dagen van zeilen en roeien op de Noordzee en het Almere, èn het verwoesten van Stavoren hadden ze dat best verdiend!

Thorwald ligt in een tent en is nog in diepe slaap. Hij had flink gevochten. Toen hij onverwachts tegenover twee forse Friezen had gestaan, had hij er één met zijn zwaard neergeslagen. De ander, die ook een zwaard had, had hem daarna vlak bij zijn linkeroog een flinke houw gegeven. Gelukkig had de neusbeschermer de slag voor het grootste deel kunnen opvangen, maar de helm was daarbij van zijn hoofd getuimeld. Bliksemsnel had de Fries voor de tweede keer toegeslagen, maar Thorwalds byrnie had de slag opgevangen. Daarna had Thorwald de aanvaller zó goed getroffen dat hij helemaal was uitgeschakeld. Thorwald had zijn helm weer opgeraapt, maar omdat de neusbeschermer erg verbogen was had hij hem op het slagveld moeten achterlaten. Over de wond in zijn gezicht had hij zich eerst weinig bekommerd, maar later kreeg hij er toch veel last van. Gelukkig had een skald, die hen vergezelde de wond kunnen verbinden. Na de strijd had hij nog naar de helm gezocht, maar hij had hem niet meer kunnen vinden.

Als Thorwald door het lawaai van zijn krijgsmakkers wakker wordt, is het boven het Almere nog steeds nevelig. Maar de zon, die al enige tijd boven de horizon staat, doet de nevel aan de kust spoedig verdwijnen. Op en rond de schepen heerst grote bedrijvigheid. Tenten en slaapzakken worden opgenomen en wat er de vorige avond aan eten en drinken overgebleven is, wordt aan boord gebracht. Veel tijd hiervoor is er echter niet, want koning Olav wil morgen vóór de middag bij Dorestad zijn. Dan klinkt vanaf de schepen een hoornsignaal, dat betekent: 'Klaar voor vertrek!'

7. 'Verlos ons van de Noormannen!'

Terwijl de zon hoger en hoger klimt, zeilen de Vikingschepen naar het zuiden, waar de Vecht in het Almere uitmondt. Helaas draait de wind steeds meer naar het westen, waardoor de zeilen weinig wind vangen en de snelheid vermindert. Dan wordt het sein gegeven de zeilen te reven en de riemen in de openingen van het dolboord te steken. De mannen nemen hun plaatsen in en de snelheid wordt weer opgevoerd.

Op de bak van Thorwalds schip zitten drie mannen en twee vrouwen als een hoopje ellende dicht bij elkaar. Gisteren waren ze nog vrij, nu zijn ze gevangenen van de Noormannen. Hun Friese land zullen ze nooit weerzien. Ver van hun familie en vrienden zullen ze slavenarbeid moeten verrichten. 'Thorwald!' roept een van de Vikingen, 'hier is je helm, kijk maar of je hem weer kunt gebruiken.' Zojuist heeft hij de verboden neusbeschermer weer recht gezet. Zonder iets te zeggen pakt Thorwald hem aan en zet hem op zijn hoofd. De helm schuurt langs de gewonde plek bij zijn linkeroog. Even komt er een pijnlijke trek op zijn gezicht, maar meteen weet hij zich weer te beheersen. 'Fijn, dank je!' zegt hij dan goedkeurend. 'Bij Dorestad kan ik hem weer gebruiken!'

Aan een van de Rijnarmen ligt de langgerekte nederzetting Dorestad. Dorestad is omsloten door een wal, gemaakt van een dubbele rij palen met vlechtwerk van takken en aarde. Binnen de omwalling wonen de kooplieden en de schippers in hun kleine houten huizen, gebouwd aan weerszijden van een lange straat, de Hoofdstraat. Daar zijn ook de voorraadschuren, het huis van muntmeester Tiemen en de kerk van priester Ambrosius.

Het is ochtend, de volgende dag. De poort, die toegang geeft tot de rivier, staat open. Langzaam rijdt een ossenwagen Dorestad binnen. Vlak bij de poort staat Douwe, de man van Renske. Als de ossenwagen voorbij rijdt doet hij een stapje opzij, laat de ossenwagen passeren en kijkt naar twee schepen, die vanuit het oosten Dorestad naderen.

Dat ene schip is een kogge en het andere een hulk, stelt Douwe vast. Wat zouden ze bij zich hebben, Duitse wijn of Duits aardewerk? Zouden ze bij Dorestad afmeren of doorvaren naar Engeland of Ierland? Als ze hun handelswaar in Dorestad verkopen, worden ze vast uitbetaald met zilveren munten, geslagen door muntmeester Tiemen, staat Douwe te fantaseren. Terwijl hij naar de naderende scheepjes tuurt gaat zijn rechterhand ongemerkt in zijn broekzak. Glunderend duikt hij er een zilveren munt uit op. Aandachtig bekijkt hij de munt en hoofdschuddend vraagt hij zich af: hoe krijgen ze zoiets voor elkaar? Dat schip op de munt is een hulk, dat zie ik, maar die letters kan ik niet lezen. Muntmeester Tiemen zegt dat daar Dorestatus staat. Knap hoor! Nog even kijkt Douwe naar dat kostbare bezit. Dan stopt hij de munt weer in zijn broekzak. 'k Zou er best meer willen hebben, denkt hij, maar ik ben toch blij dat ik er één heb. Eigenlijk ben ik rijk, ik zal de munt goed bewaren. Nu moet ik gauw weer aan m'n werk, er is vandaag nog heel wat te doen.

Dicht bij de poort staat zijn kar. Vanmorgen moet hij een paar gaten in de omwalling dichten en vanmiddag wat zwakke plekken herstellen in de lange houten straat die langs de huizen en voorraadschuren loopt. Als priester Ambrosius voorbijloopt neemt hij haastig zijn muts af. Dan gaat hij vlug weer aan het werk.

Na een tijdje zet Douwe de kar neer en kijkt naar de stand van de zon. Het zal niet lang meer duren of Renske komt zijn eten brengen want de zon staat al bijna in het zuiden. Ha, daar is ze al! Lachend steekt Douwe de hand omhoog. Hij is altijd weer blij als hij Renske ziet. 'Ha, Renske!' roept Douwe haar toe. 'Fijn dat je er bent, ik heb honger als een os!'

Met een lachend gezicht zet Renske haar mandje op de grond. 'Daar ben ik!' zegt ze, terwijl ze de doek van het mandje neemt en Douwe een boterham met kaas aanreikt. Samen gaan ze op de rand van de kar zitten.

7. 'Verlos ons van de Noormannen!'

Na het eten loopt Renske naar de rivier. Aan de oever ziet ze de twee scheepjes, die zojuist zijn afgemeerd. Dan bukt ze zich om een paar helgele dotterbloemen te plukken, die daar in grote pollen staan te bloeien, te midden van pinksterbloemen en madeliefjes. Renske lacht om al dat moois: de zon, het water, de vogels en de bloemen. 'Prachtig!' roept ze verrukt. 'Kijk, in het noorden, op de Vecht, heel in de verte, is ook een schip.' Met een bos bloemen in de hand tuurt ze naar dat schip op de Vecht. Duidelijk kan ze het nog niet zien, maar een hulk is het in ieder geval niet en ook geen kogge.

Het schip op de Vecht komt dichterbij, het is vast een snelle zeiler. Maar wat een vreemd zeil zit erop. Zo'n schip heeft ze nog niet eerder gezien. Ziet ze het goed...? Het lijkt of er meer schepen zijn. Achter dat éne schip ziet ze nog meer zeilen en... nóg meer! Opeens gaat het door haar heen: Het zijn Noormannen! Haar gezicht verstrakt, ze wordt duizelig. Het lijkt of het bloed uit haar hoofd wegtrekt. Als aan de grond genageld tuurt ze in de verte. De schepen komen snel naderbij. 'O God,' roept ze uit, 'verlos ons van de Noormannen!' Dan gaat het door haar heen: sla alarm, ga waarschuwen. Douwe... waar is Douwe? Nog eenmaal kijkt ze met grote angstogen naar de naderende schepen. Dan pakt ze haar mandje, smijt het tuiltje bloemen op de grond en holt naar de poort, almaar roepend: 'De Noormannen komen, de Noormannen komen!'

Van meerdere kanten klinkt nu de roep: 'De Noormannen komen!' Enkele vreemde kooplieden lopen verdwaasd rond en roepen: 'Normanni, Normanni!' Een ogenblik lijkt het of iedereen verlamd is van schrik. Ook Douwe staat een moment verbijsterd te kijken. Maar dan schreeuwt hij: 'De poort moet gesloten! Renske blijf hier op me wachten, ik ben zó terug!' Douwe grijpt zijn houten hamer en samen met nog enkele anderen rennen ze naar de poort, die toegang geeft tot de rivier. De poort wordt gesloten en aan de binnenkant vergrendeld.

Dan begint een algemene vlucht. Niemand denkt eraan zich tegen de Noormannen, die in aantocht zijn, te verdedigen. Vrouwen en kinderen vluchten. Ook de meeste kooplieden en schippers laten hun pakhuizen en voorraden in de steek en gaan er bliksemsnel vandoor.

Muntmeester Tiemen graaft achter zijn huis nog gauw een gat in de grond en werpt daar zilveren munten en andere waardevolle voorwerpen in. Dan gooit hij er aarde en wat stro overheen. Wie zal vermoeden dat hier een grote schat verborgen ligt? Nog even kijkt hij schichtig om zich heen, pakt dan vlug een buidel met zilveren munten en loopt er haastig mee naar buiten.

Sommige kooplieden kunnen maar moeilijk afscheid nemen van hun huizen en goederen. Een probeert zelfs zo snel mogelijk een ossenwagen te laden met Friese wollen stoffen en geitenharen dekens. Een priester en enkele monniken komen met een paar altaarkleden en een crucifix aandragen en leggen die ook op de ossenwagen. Dan gaat het naar het zuiden van Dorestad, in de richting van de landpoort, waardoor ze hopen te kunnen ontkomen. Hoor, daar bestormen de Noormannen de rivierpoort. Je kunt hun strijdbijlen erop horen beuken. Spoedig zal de poort bezwijken en zullen ze Dorestad binnendringen.

Renske en Douwe hebben ondertussen de landpoort bereikt. Buiten de poort volgen ze een smal pad, dat zich slingert tussen grasland, akkertjes en struiken. Ze lopen achter elkaar, Douwe voorop. Af en toe kijkt hij even om, om te zien of Renske hem wel kan volgen. 'Nog een klein eindje Renske,' roept hij over zijn schouder, 'dan zijn we thuis!' Aan het eind van het pad staat hun huisje. Het lage deurtje knarst open. 'We zijn gered Renske,' hijgt Douwe. 'Hier zullen ze niet komen.'

Bron

J. Kokmeijer, *Harold de Viking*. Kampen z.j. Pag. 71-79.

7. 'Verlos ons van de Noormannen!'

Gespreksvragen

1. Waar stopte muntmeester Tiemen zijn zilveren munten en andere waardevolle spullen?
 - *Hij verborg het in de grond.*
2. Welke dingen zijn belangrijk om bij een vlucht mee te nemen?
 - *Bijbel, eten en drinken, geld, telefoon, enz.*
3. Welke spullen zou jij moeilijk achter kunnen laten en waarom?
 - *Eigen antwoord.*
4. Ken je Bijbelse personen die op de vlucht alles achterlieten?
 - *Lot, David.*
5. De Heere Jezus zegt in Mattheüs 6:21: 'Want waar uw schat is, daar zal ook uw hart zijn.' Wat zou dat betekenen?
 - *In gedachten ben je bezig met je schatten. Wanneer aardse schatten als geld, spullen het belangrijkste voor je zijn, is je hart met de aarde bezig.*
 - *Wanneer de Heere het belangrijkste voor je is, zijn je gedachten met de hemel bezig.*

Om over door te praten:

- *Psalm 62:11. 'Vertrouwt niet op onderdrukking, noch op roverij; wordt niet ijdel; als het vermogen overvloedig aanwast, zet er het hart niet op.'*

Vertelling 2 DE WOLVENJACHT

Walter draait zich om in het stro. Hij wordt wakker, maar toch nog niet helemaal. Hij droomt nog. Die droom maakt hem heel bang. Door het donker daalt er een boze geest op hem neer. Het is een grijs monster en het gaat bovenop hem zitten. Het monster slaat zijn vlerken wijd uit. Er gaat een koude wind over Walter z'n gezicht. Walter wil schreeuwen, maar hij kan het niet. Hij weet het wel. Het monster kan ziekte brengen. Misschien wel de dood. Het is vast dezelfde boze geest die de koe heeft ziek gemaakt en die de melk in de koe heeft doen opdrogen. Weer probeert Walter te schreeuwen en dan wordt hij opeens helemaal wakker. Hij ziet wat hem zo heel erg bang heeft gemaakt... Op zijn borst zit een oude grijze kip. Hij slaat de kip van zich af. Het dier vlucht kakelend weg.

Nu is Walter niet bang meer. Nu is hij kwaad. Kwaad op de kip, maar ook kwaad op zichzelf, omdat hij voor niets zo bang was geweest. Hij spuugt een stukje stro uit, dat tussen zijn tanden steekt. Dan hijst hij zich op één elleboog omhoog. Zijn schouder doet pijn van het liggen op de harde klei van de vloer. Hij kijkt omhoog, naar het gat dat in het dak zit. Door dat gat moet de rook van het vuur naar buiten trekken. Hij kijkt naar het kleine stukje lucht om te zien wat voor weer het zal worden. Dat is iedere morgen het eerste wat hij doet. Soms weet hij ook zonder te kijken wat voor weer het is. Dan wordt hij wakker omdat er sneeuwvlokken op zijn gezicht dalen of omdat er koude regendruppels op zijn wang spatten. Nu is de lucht alleen maar somber en grijs.

De wolven... ! Opeens weet hij het weer. De wolvenjacht... vandaag! Als het straks maar niet wéér gaat sneeuwen. Dat zou niet best zijn. Dat is gevaarlijk en dan kunnen ze de sporen van de wolven ook niet vinden. Weer kijkt hij naar de grijze lucht. Hij wrijft zijn schouder. Die doet pijn van het slapen op de harde lemen vloer. Hij krabt zijn been, want in het stro en tussen zijn kleren wemelen honderden kleine

7. 'Verlos ons van de Noormannen!'

plaaggeesten rond. Ze zijn maar als dikke zandkorrels zo klein en toch zijn het zijn ergste vijanden, want ze kunnen springen en ze kunnen bijten en zijn bloed zuigen. Hij probeert ze niet eens te vangen. Al lang niet meer. Het zijn er toch veel te veel. Hij krabt zijn andere been en dan denkt hij aan het verhaal dat Chrodin gisteren is komen doen. Chrodin is de oude vogelaar van de vroomhoeve. Hij is tegen het vallen van de avond bij hun hut gekomen om te zeggen dat graaf Gerolf bevel heeft gegeven dat al zijn horige boeren vanmorgen vroeg op de binnenplaats van de burcht moeten komen. Dus de vader van Walter en Walter zelf ook. Iedereen! Allen moeten gewapend zijn met een mes of een knots of een speer. Alle honden moeten ook worden meegebracht. Natuurlijk!

Wolvenjacht... Ergens door de bossen moet een troep van wel meer dan honderd wolven zwerven. De barre winter heeft ze dol van de honger gemaakt. Dat betekent dat ze dicht bij de vroomhoeve en bij de hutten van de mensen zullen komen. Ze zullen de kippen en de ganzen en het vee, maar ook de mensen zelf kunnen verscheuren. Ze moeten doodgeslagen of verjaagd worden. Allemaal. Daarom is het bevel van de graaf gekomen, dat iedereen die een speer kan werpen of een knots kan zwaaien mee het bos in moet. Walter ook. Het is voor hem de eerste keer. Zou het gevaarlijk zijn? Ach wat? Hij zal vechten wat hij kan. Reken maar! Die wolven moeten toch weg. Nou dan! Stel je voor dat ze al het eten van de mensen zullen verslinden, dan moeten de mensen ook honger lijden.

Nu is er nog geen honger. Zijn moeder heeft nog een beetje bonen en rogge en gerst overgehouden. Maar Walter weet heel goed wat echte honger is. Twee winters geleden was er geen eten meer. Helemaal niets. De zomer daarvoor was een slechte zomer geweest en de winter duurde veel te lang.

Alles was op. Hij heeft toen met zijn vader geprobeerd om vissen te vangen door een gat in het ijs. Ze hebben gras en mos gegeten en zijn vader heeft dunne takken in het moeras gekapt. Daar hebben ze met hun tanden de bast afgeschild. Die hebben ze opgekauwd om de allerergste honger een beetje minder te maken. Walter krabt zijn rug en dan springt hij op om te zien of er al iets te eten is. Hij hoeft zich niet aan te kleden. Hij kleedt zich nooit uit. Hij slaapt altijd met al zijn kleren aan. Dat doen zijn vader en moeder ook. Dat doet iedereen. Hij hoeft zich ook niet te wassen. Hij wast zich nooit. Dat doen zijn vader en moeder ook nooit. Dat doet niemand. Zijn gezicht voelt alleen water als hij buiten in de regen loopt.

Een eindje van hem vandaan zit zijn moeder bij het vuur. Onder de pot met bonensoep knetteren de gele vlammen langs de takken omhoog. Walter gaat op een houtblok zitten. Hij wil gaan eten. Maar dan hoort hij een zacht gesnuif. Hij draait zich om. Achter hem staat een varken. Het steekt zijn snuit snuivend naar Walter toe. Walter maait met zijn arm door de lucht. 'Vort jij!' Hij kijkt het varken na. Aan de andere kant van het vuur ligt een donkere heuvel in het stro op de grond. Dat is de grootvader van Walter. Zou het varken nu zijn grootvader gaan wakker maken met zijn natte snuit?

Walter schrikt. Kijk nou! Het plekje in het stro, waar zijn vader altijd slaapt, is leeg! Zijn vader zal toch niet zonder Walter...? Nee, vast niet. Kijk maar. Thor, de hond, staat nog vastgebonden aan zijn riem bij de deur. En Thor moet ook mee op de wolvenjacht. Hoor! Thor blaft en buiten knerpen voetstappen in de sneeuw. De vader van Walter bukt voor de lage deuropening en komt naar binnen. In zijn hand heeft hij twee taaie elzenstokken. Die moet hij zojuist in het moeras hebben gekapt. Aan één van de einden heeft hij met zijn mes al een ruwe punt gehakt. Hij gaat ook bij het vuur zitten en hij houdt de punt van de stokken in de vlammen. Het hout moet verkolen. Een klein beetje maar. Dan kan hij met een steen de punt heel scherp slijpen. Die punt moet met één stoot dwars door een wolf kunnen priemen.

7. 'Verlos ons van de Noormannen!'

'Au!' Walter brandt zijn vingers aan de hete bonen in de pot. Zijn vader heeft al gegeten. Hij is klaar met slijpen en hij legt de steen weg. Hij steekt Walter een van de speren toe. 'Pak aan,' zegt hij. 'Kom.' Walter staat op en weegt de speer in zijn hand. Bij de deur grijpt hij zijn knots en hij schuift de riem ervan over zijn pols. Zijn vader maakt de riem van Thor los. De hond begrijpt al dat hij mee mag met zijn baas. Hij springt blij blaffend in het rond. Daar gaan ze. Met z'n drieën. Nu gaan ze het avontuur tegemoet. Zou het gevaarlijk zijn...?

Bron

W.G. van de Hulst & R. Huizenga, *Toen en nu!* Groningen – Batavia 1948. Pag. 9-25.

Gespreksvragen

1. Wat doe jij als je een enge of nare droom hebt?
 - *Prediker 5:6: 'Want gelijk in de veelheid der dromen ijdelheden zijn, alzo in vele woorden; maar vrees gij God.'*
2. Honger wordt een scherp zwaard genoemd. Kun je dit uitleggen?

Vertelling 3 DE WOLVENJACHT (VERVOLG)

Ze dalen de heuvel af en gaan naar de vronhoeve. Walter huivert in de gure wind. Het is nu bijna helemaal licht. Over de puntige palen van de ronde muur kan hij zien dat de meeste boeren al op de binnenplaats staan te wachten. Een knecht houdt het zwarte paard van graaf Gerolf vast.

Walter schrikt. Heel in de verte, vanuit het moeras, heeft hij een jankend geblaf gehoord. Zou daar de troep wolven al naderen? Zijn vader staat ook stil om te luisteren. Dan zien ze wat het is. Er nadert een troep mannen. Ze zijn gewapend en ze hebben ook honden bij zich. De dieren rukken aan de riemen en ze blaffen woest. Tussen die mannen rijdt een ruiter op een groot bruin paard. Walter kent die ruiter wel. Het is heer Alewijn. Hij woont op de hoeve aan de andere kant van het moeras. Zou graaf Gerolf gisteren ook een knecht naar heer Alewijn hebben gezonden om te zeggen dat hij moest komen helpen? Vast wel! Ook de mensen en het vee van heer Alewijn worden door de wolven bedreigd.

Walter loopt met zijn vader over de houten brug die over de buitengracht ligt. Hij laat de knots slingeren aan zijn pols en hij draagt de speer over zijn schouder als een echte jager. Bij een van de hutten op de binnenplaats heeft hij een paar andere jongens ontdekt. Hij kent ze wel. Dietlef is er ook bij.

De vader van Dietlef is smid. Hij woont in een van de hutten die binnen de omheining staan. Dietlef draagt een aks in zijn gordel. Dat is geen bijl van steen, maar van echt ijzer. Walter zou ook wel erg graag zo'n aks hebben. Maar zo'n ding is veel te duur. Daar moet je wel zes vette ossen of twintig mud koren voor geven. Zo rijk zal Walter nooit worden. Jammer! Nee, zo'n aks krijg je alleen als je eigen vader zelf smid is...

Walter gaat zitten op de bomen van een boerenkar. Nu rijdt heer Alewijn aan het hoofd van zijn stoet de binnenplaats op. Graaf Gerolf komt uit de burcht naar buiten om hem te begroeten.

Walter kijkt omhoog naar de zware houten toren. Hij denkt: Als er een vijand zou komen kan hij deze burcht vast nooit innemen. De meesten zouden al door een pijl zijn geraakt als ze de gracht zouden overzwemmen. Dan moeten ze nog over de muur klimmen, maar de palen van de muur hebben scherpe punten en die steken vals omhoog. Dan moet de toren zelf nog worden ingenomen. Nee hoor, lelijke vijand, blijf maar weg. Geen kans.

De gaten die hoog boven in de toren zitten zijn dichtgemaakt met gedroogde koeienhuiden. Dat is om de gure wind tegen te houden. Kijk, nu wordt een van die huiden opzij getrokken. Voor het raam staat de gravin. Dat is de vrouw van graaf Gerolf. Ze draagt Berthe op haar arm. Dat is haar dochttertje. De gravin trekt de schapenvacht nog dichter om de schouders van Berthe heen. Berthe lacht tegen al die mannen beneden haar op de binnenplaats. Ze zwaait naar hen. Haar kleine handje is rood van de kou. Graaf Gerolf klimt ook op zijn paard. De twee ruiters rijden over de brug het wijde veld in. Achter hen vormt zich een stoet van mannen. Walter sluit zich met de andere jongens erbij aan. Ze gaan in de richting van het bos. Walter knijpt zijn speer vaster in zijn hand. Zou het gevaarlijk worden...?

Vlak voor hem loopt de vader van Dietlef. De grote smid met de zwarte baard. Hij ziet er vreemd en nors uit, want hij heeft kiespijn. Daarom heeft hij een wollen doek om zijn hoofd gebonden. Tussen de doek en de dikke wang steken een paar takjes van gedroogde kruiden naar buiten. Die kruiden zal hij wel van de tovenaars hebben gekregen.

De smid praat met een paar andere mannen. Opeens luistert Walter scherp. Die mannen hebben het over een berenleider. Dat is een man die met zijn beer aan een ketting van heel ver is gekomen en nu van hoeve tot hoeve trekt om het vreemde vervaarlijke dier zijn kunsten te laten vertonen. Walter hoort dat die berenleider nu op de hoeve van graaf Gerolf ergens in het stro van een schuurtje ligt. Hij kan niet meer lopen, want er is een stuk vlees uit zijn been gerukt... Oei! Hoe kwam dat? Zou de beer dat hebben gedaan? Walter gaat nog dichter achter de smid lopen om nog beter te kunnen luisteren.

Nee, de beer heeft het niet gedaan. Het zijn de wolven geweest. Toen de berenleider gisterenmiddag door het eenzame bos liep, waren opeens de wolven op hem afgekomen. Dat heeft de man in het schuurtje allemaal verteld. Hij had vlug de leren muilkorf van de beer losgemaakt, zodat de beer zich verdedigen kon. Toen was hij zelf zo vlug als hij kon in een boom geklommen. Maar toch nog net niet vlug genoeg. De woeste wolven waren huilend tegen de stam opgesprongen en een van hen had nog net zijn tanden in het been van de berenleider kunnen slaan. De wolf viel weer terug op de grond. Toen hadden ze zich allemaal op de beer geworpen. Dat zouden ze anders nooit hebben gedurfd, maar nu had de snijdende honger hen onvoorzichtig en bloeddorstig gemaakt. De beer had er een paar doodgeslagen met zijn geweldige klauwen. Hij had er een paar gekraakt tussen zijn machtige kaken. Hij had het toch bijna verloren. Toen was hij gevluht...

Walter wil geen woord van het verhaal over de beer missen. Hij trapt de smid per ongeluk op zijn hak. De smid kijkt nijdig om. 'Lomperd, let op waar je loopt!' Walter wijkt wat verder naar achteren. De handen van de smid lijken wel een beetje op de klauwen van de beer. Daarmee wil hij liever geen draai om zijn oren hebben. Maar hij probeert toch ook de rest van het verhaal te horen. Hij begrijpt nu wel hoe het komt dat iedereen vandaag mee moet om de wolven te verjagen voor het te laat is.

Het is de berenleider geweest die op de hoeve is komen vertellen dat de wolven in aantocht zijn. Toen de man, vanaf de hoge tak waarop hij zat, gezien had dat de wolven de brullende beer gingen achtervolgen, had hij zich voorzichtig met zijn bloedende been uit de boom laten zakken. Hij had nog gezien hoe in de verte de wolven de beer bijna te pakken kregen. Dat kwam omdat de lange ketting die door het woeste hollen achter de beer aan slingerde om de stronk van een omgevallen boom was geslagen. De beer had een harde ruk aan zijn nek gekregen en was als een dikke bruine bal een paar keer over de kop door de sneeuw gerold. Maar door zijn vaart was de haak uit de riem losgescheurd. Toen was hij de ketting kwijt en toen kon hij nog harder lopen.

7. 'Verlos ons van de Noormannen!'

De smid broemt, 'Die man mag nog van geluk spreken dat hij de weg naar de vronhoeve heeft kunnen vinden voordat de wolven zijn spoor hadden ontdekt'. 'Ja', zegt een van de andere jagers. 'Hij heeft met dat gat in zijn been natuurlijk een spoor van bloed in de sneeuw achtergelaten. Als de wolven dat hadden ontdekt...' De smid knikt. 'Dan lag hij nu niet in het stro van het schuurtje'.

Walter schrikt, want nu heeft hij bijna weer op de hak van de smid getrapt. Dat komt omdat de smid opeens stil staat. Iedereen staat stil, want aan het hoofd van de stoet heeft graaf Gerolf zijn hand opgestoken. 'Ho'!

Ze zijn nu tot dicht bij het bos genaderd. De troep wordt in twee delen gedeeld. De sterkste mannen die het best kunnen jagen, gaan met graaf Gerolf en heer Alewijn mee. Ze zullen in een wijde boog om het bos trekken. Daar is een plek waar de dicht begroeide heuvelrug tot vlak bij de rivier komt. Achter die smalle doorgang zullen de mannen zich verbergen om de wolven op te wachten.

De andere groep moet nu al het bos intrekken. Bij die groep horen de jongens en de oude mannen. Ze moeten zo ver mogelijk uit elkaar lopen en ze moeten schreeuwen en met hun knotsen en knuppels tegen de bomen slaan. Zo moeten ze proberen de wolven naar de doorgang bij de rivier te jagen. Graaf Gerolf zit hoog in het zadel. 'Begrepen? Voorwaarts dan!'

Walter trekt met zijn troep naar het bos. Hij kijkt nog even om. Zijn vader gaat met de andere groep mee. Allicht! Zijn vader is een van de dapperste jagers. Walter lacht. In de verte kijkt zijn vader ook even om. Hij steekt zijn speer in de hoogte. Dat betekent : Walter, niet bang zijn, hoor. Sla van je af. Vecht wat je kan! Walter zwaait met zijn knots door de lucht. Dat betekent : Reken maar! Arme wolf die te dicht bij mijn knots komt.

Walter draait zich om en hij gaat met de andere mannen het bos in. Hij knijpt zijn knots vaster in zijn hand. Het bos is erg donker. Er komt een rimpel van zorg boven zijn neus. Zou het echt gevaarlijk worden...?

Hier en daar wordt al geschreeuwd en tegen de bomen geslagen. Walter schreeuwt ook en hij zwaait in één klap een dikke tak van een struik. Au! Dat doet pijn aan zijn pols. Hij gaat wat minder woest slaan. Zijn arm zal anders half lam zijn, als hij tegen de wolven moet vechten.

Rechts van hem ziet hij de oude Chrodin en links van hem loopt Dietlef van de smid. Overal om hem heen blaffen de honden. Walter heeft geen hond. Zijn vader heeft Thor meegenomen. Walter kijkt naar Dietlef. Hij denkt: Dietlef mept alleen maar zo wild tegen de bomen om Chrodin te laten zien hoe dapper hij wel is. Hij denkt zeker dat hij de flinkste van allemaal is, omdat alleen hij een aks van echt ijzer heeft.

Waar zouden de wolven nu ergens zijn? De berenleider heeft gezegd, dat het er meer dan honderd zijn. Hoeveel dat is, weet Walter niet. Hij heeft nooit geleerd tot zover te tellen. Maar het zullen er wel héél veel zijn.

Ze hebben nu al een heel eind gelopen. Opeens hoort Walter dat de honden veel wilder gaan blaffen. Ze janken en rukken aan hun riemen. In de verte schreeuwt iemand iets naar zijn maat en die roept het weer verder. Dietlef roept naar Walter: 'Wolvensporen!' Walter roept naar Chrodin: ' Wolvensporen !' Chrodin roept terug: 'Een beetje naar links omzwaaien. Nu moeten we in de richting van de rivier!'

Ze trekken verder. Walter ziet nu zelf ook de sporen in de sneeuw. Hij zegt tegen Chrodin: 'Aan die sporen te zien zijn het er niet eens zo heel veel.' Chrodin schudt zijn hoofd. 'Nee jongen. Je vergist je. Er zijn niet veel sporen, maar er zijn wel veel wolven. Die ondiegen hebben de gewoonte om zo veel mogelijk in de voetsporen van hun voorganger te lopen. Ze zijn slim. Dat loopt lichter en zo kan niemand zien hoe groot de troep is.'

Walter tuurt tussen de bomen door. Maar een wolf ziet hij nog niet. Hij ziet wel een lichte streep achter de stammen. Daarginds moet de rivier stromen. Weer wordt er iets geroepen. Walter ziet het ook. Er loopt nog een ander spoor door de sneeuw. Het is een spoor van brede zware poten met de afdrücken van lange nagels er aan. De beer...! Hier heeft de beer gelopen! Het spoor gaat tot vlak aan het water van de rivier. Daar houdt het plotseling op. Walter lacht. De beer is dus in de rivier gesprongen om naar de overkant te zwemmen. Dan hebben de wolven hem toch niet te pakken kunnen krijgen. De wolven zijn hem niet in het water gevolgd. Kijk maar, hun spoor buigt af en gaat verder langs de oever. Ginds verdwijnt het weer in het bos.

De drijvers verspreiden zich weer. Er wordt weer geschreeuwd. De honden blaffen en de bomen kraken weer onder de slagen. Walter denkt, hoe lang zal het nog duren. Dan... opeens... komt het toch! 'Wolven!' Iemand heeft het geroepen. Heel ver weg. Nu roepen het er meer. 'Wolven!'

Chrodin trekt zijn boog van zijn schouder en vraagt, 'Waar?' Dan ziet Walter ze. De bomen staan hier niet dicht bij elkaar. Voor hem uit jagen donkere schaduwen tussen de stammen. 'Dat zijn ze,' roept hij. 'Daar!'

De honden grommen woest. De mannen schreeuwen nog harder en haasten zich voort. Zo snel ze kunnen. Soms moet Walter een eindje hardlopen om ze bij te houden. Chrodin zet zijn beide handen als een hoorn aan zijn mond. 'Omzwaaien naar rechts!' Het galmt door het bos. In de verte wordt het door iemand herhaald. Daar rechts moet de rivier lopen. Daar beginnen de heuvels van de smalle doorgang. De wolven gaan in de goede richting.

Nu gaat het tegen een heuvel op. Walter voelt, dat hij moe begint te worden. Op de heuvelkam staat hij even stil. Hij heeft een steek in zijn zij. Dietlef raakt achter. De wolven jagen verder. Aan het hoofd van de troep ziet Walter duidelijk een grote grijze wolf. Dat moet wel de leider zijn want de andere wolven volgen hem.

Walter holt de heuvel af. Ginds staan de struiken dicht opeen. Daar achter moet de nauwe doorgang liggen. De wolven stormen hun dood tegemoet. Hoor! Daar klinkt al een kwaadaardig gejack en een woedend gegrom. De mannen die met graaf Gerolf en heer Alewijn zijn meegegaan, moeten ginds hun eerste pijlen op de ondieven hebben afgeschoten. Walter kan het niet zien, want al de wolven zijn nu achter de struiken verdwenen. In de verte klinkt de bulderstem van graaf Gerolf. Hij geeft zijn bevelen.

Walter haast zich verder, zo vlug hij kan. De drijvers komen nu dicht bij elkaar. Ze sluiten in een halve cirkel de ingang van de smalle doorgang af. 'Ho!' roept Chrodin. 'Hier wachten!' Allen staan stil. Walter ook. Chrodin roept weer: 'Blijven schreeuwen, mannen! Als de wolven die nog leven, terugkomen...!' Walter schrikt. Ja, dat is waar. Dat zou kunnen!

En dan schrikt Walter nog veel erger. Kijk! Daar komen ze al. Van achter de struiken komen vijf wolven terug gerend. Het lijkt wel of ze recht op hem afstormen. Hij ziet hoe hun tongen als natte vlaggen over hun tanden naar buiten hangen. Hij ziet ook de moordlust in hun ogen. Even verstijft hij van schrik. Het liefst zou hij zijn ogen stijf dichtknijpen en weghollen zo hard hij kan. Maar nee... Als hij weifelt...!

Maar hij weifelt niet. Hij zwaait zijn speer en hij slingert hem naar voren met al zijn kracht. De wolf die hem omver wil lopen krijgt de speer dwars door zijn ribben. Grommend springt het dier met de speer in zijn lijf langs hem heen. Walter kijkt niet om. Die wolf zal niet ver meer komen. Walter schrikt. Nu is hij zijn speer kwijt. Maar hij heeft nog zijn knots. Weer komen er twee wolven op hem af. Hij zwaait zijn knots door de lucht. Hij raakt er één. De andere zwenkt om en valt Dietlef aan. Dietlef staat klaar met zijn aks in zijn hand. Hij wordt bang. Hij doet een stap achteruit. Hij slaat toch. Hij slaat veel te hard. Hij valt en de aks vliegt uit zijn hand. Walter duikt naar voren en raapt de aks op uit de sneeuw. En net als de wolf op Dietlef springt, splijt hij

7. 'Verlos ons van de Noormannen!'

hem de kop. Dietlef staat weer op. Walter draait zich om. Er zijn nog meer wolven terug gevlucht. Twaalf woedende dieren springen besluiteloos in het rond. Ze weten nu dat ze zijn ingesloten. 'Langzaam naar voren!' Dat schreeuwt Chrodin.

Opeens staat er vlak voor Walter een oude grijze wolf. Hij lijkt wel de grootste, de grimmigste van allen. Dit moet wel de aanvoerder van de troep zijn... de meest gevreesde. Walter kan niet naar links of naar rechts. Hij staat stokstijf. Hij kijkt het dier recht in de groene ogen. De steel van de aks klemt hij in zijn hand. Hij hoort de adem door de zwarte neusgaten pompen. Hij ruikt de scherpe lucht van de zwetende vacht. De wolf staat ook stokstijf. De trillende bovenlip heeft hij opgetrokken en hij laat al zijn scherpe tanden zien.

Dan...? Dan kruipt hij heel langzaam achteruit. Opeens draait hij zich om en hij vlucht dwars van Walter weg. Een langgerekt gehuil schiet uit zijn muil. De andere wolven horen het. Ze volgen hem. Ze rennen in de richting van de rivier en ze springen in het water. De mannen hollen naar de oever. Een paar speren vliegen de dieren nog na. Er wordt er niet een geraakt.

Het gevecht is afgelopen. Van achter de struiken verschijnt graaf Gerolf op zijn paard. Alle mannen staan nu bij elkaar. De dode wolven worden geteld. Het zijn er achtenzestig. Ongeveer vijftien zijn er door de struiken ontvlucht en twaalf zijn er naar de overkant van de rivier gezwommen. Heer Alewijn lacht, 'Die zien we hier niet meer terug. Ze hebben nu de schrik wel voorgoed in hun ruige vacht.'

Walter wil de aks weer aan Dietlef teruggeven. Maar dan voelt hij opeens een zware hand op zijn arm. Het is de hand van de smid. De smid schudt zijn hoofd met de kiespijndoek. 'Nee', zegt hij tegen Walter. 'Ik zag wat jij deed toen die wolf op Dietlef sprong. Die aks mag je houden. Je bent hem waard.' Walter krijgt een kleur. Hij weet niet wat hij zeggen moet. Maar hij hoeft niets te zeggen. De smid heeft zich al omgedraaid. Dan wordt Walter door iemand anders op zijn schouder getikt. Het is zijn vader. Hij draagt een dode wolf op zijn nek. Het is nog een jong dier, want hij heeft een lichtbruine vacht. Walter begrijpt het. Het dier is wel mager, maar als hij is geroosterd boven het vuur, zit er toch nog een goede hap aan. Walter lacht. Een bout van die wolf komt hem goed van pas, want als je die opeet dan word je net zo sterk en zo dapper als de wolf zelf. Iedereen weet dat, dus het is waar.

'Kom', zegt zijn vader. 'We moeten naar huis. Het is nog wel een paar uur lopen. Als het meezit, kunnen we tegen de avond weer thuis zijn. Dan hebben we dit dagje weer gehad.' Walter loopt schuin achter zijn vader mee terug. Nu moet hij Thor aan de riem houden. De tong van de hond hangt nog uit de hijgende bek. Walter denkt, wat zal moeder wel van m'n ijzeren aks zeggen? Wat een dag was dit. Die zal ik niet gauw vergeten. Nooit!

Bron

W.G. van de Hulst & R. Huizenga, *Toen en nu!* Groningen – Batavia 1948. Pag. 9-25.

Leestekst

DE NOORMANNEN OVERVALLEN DORESTAD

Waar het Rijnwater in de Lek stroomt, aan een splitsing van rivieren, ligt Dorestad. Eigenlijk kun je Dorestad geen stad noemen. Er is maar één rechte straat. Die straat langs het water is bijna een kilometer lang. Aan weerszijden staan kleine, houten huizen. Daarin wonen kooplieden, schippers en ambachtslui. Aan de ene kant van de straat staat een kerk. Aan de andere zijde zijn aarden wallen en scherpgepunten palen te zien. Dat is de burcht waarheen de bewoners kunnen vluchten als er gevaar dreigt.

Langs het water zijn houten aanlegsteigers gebouwd voor de schepen. Die schepen brengen Dorestad welvaart. Als ze komen aanzeilen, zijn ze volgeladen met kostbare handelswaar. Glas, sieraden, Frankische zwaarden, bont, laken, aardewerk, te-

7. 'Verlos ons van de Noormannen!'

veel om op te noemen. Als ze weer vertrekken, zijn ze opnieuw volgeladen. Nu met koopwaar uit de pakhuizen die langs het water staan.

Iedereen weet van de rijkdommen van Dorestad. Ook de Noormannen...

Het is nog vroeg in de ochtend als koopman Diederik de deur van zijn huis open doet. Hij steekt de straat over om naar de rivier te gaan. Aan de aanlegsteiger ligt zijn schip.

Diederik is lakenkoopman. In de Friese landen koopt hij grauw of wit, maar ook wel blauw, rood of vrolijk gestreept laken. Het Friese laken is beroemd. Schenkt keizer Lodewijk de Vrome niet ieder jaar aan al zijn hovelingen Friese mantels? Die mantels koopt de keizer bij hem, Diederik. Dat is een grote eer! Straks zullen zijn knechten voorzichtig de rollen laken naar het schip dragen. Diederik zal zelf meegaan naar Aken. Hij laat zijn kostbare lading niet in de steek!

Boven het water hangt nog de ochtendnevel. Diederik klimt in het schip en kijkt uit over de rivier. Plotseling verstijft hij van schrik. Over het water glijden vreemde schepen naderbij. Gestreepte zeilen en afschuwelijke drakenkoppen steken boven de nevel uit. Het lijkt wel een boze droom!

Gejaagd springt Diederik terug op de wal. Daar is de schipper bezig met de touwen. 'Schipper, kijk dan toch! Wie zijn dat?' De schipper verbleekt als hij de naderende schepen ziet. 'Noormannen!' roept hij, 'Vikingen! We moeten vluchten!' Even aarzelt hij, maar het is al te laat om het zeil nog te hijsen. Hij gooit de touwen neer en holt weg.

Diederik staat als versteend. Komen daar die beruchte vikingen? Hij weet dat ze al jarenlang de Engelse kusten onveilig maken. Rovers zijn het! Zal nu Dorestad...? Het schiet door hem heen: Wijn koopwaar! Mijn kostbare laken! Straks ben ik alles kwijt!

Hij begint te rennen. Hij zal proberen te redden wat er nog te redden valt! Al hollend schreeuwt hij: 'De Noormannen komen eraan! Red je!' Bij zijn huis aangekomen, stoot hij de deur open. 'Gauw! Vlucht naar de burch voor het te laat is!', roept hij tegen zijn vrouw. Hij duwt haar de deur uit. Uit een kist grijpt Diederik een leren buidel met geld. De prachtige mantels gooit hij over zijn schouder. Dan haast hij zich in de richting van de burcht, zijn vrouw achterna.

Buiten is het een drukte van belang. Overal hollen angstige mensen. Sommigen slepen bezittingen mee. Als Diederik omkijkt, ziet hij aan het eind van de straat zwaarden blinken. Gehelmde rovers dringen de huizen binnen. Ze grijpen de bewoners en zette hen het zwaard op de borst. Geld en kostbare goederen willen de Vikingen hebben! Hier en daar slaan er al vlammen uit de daken.

Diederik strompelt verder. Die mantels zijn zo zwaar! En achter hem komen de Noormannen! Zal hij nog op tijd bij de burcht zijn? En als ze hem niet meer binnenlaten, wat dan?

Even aarzelt Diederik. Dan laat hij het zware pak van zijn schouder vallen. Vooruit! De angst geeft hem vleugels. Hij rent wat hij kan.

Daar is de burcht. Zodra Diederik binnen is, trekken sterke kerels de ophaalbrug omhoog. Het is hoog tijd. Opgelucht ziet hij dat ook zijn vrouw veilig binnen gekomen is. Maar wee de ongelukkigen die niet op tijd in de burcht konden zijn!

Binnen de aarden omwalling van de burcht liggen vluchtelingen op hun knieën. 'Heere, behoed ons! Verlos ons van de woede van de Noormannen!', zo bidden ze. Anderen staan gewapend achter de wal. Hun gezichten staan somber. Ook Diederik is daar. Hij ziet hoe alles in vlammen opgaat. De kerk, de huizen... Te midden van vuur en rook ziet hij de Noormannen bezig. Ze dragen hun buit naar de schepen. Geboeide mannen, vrouwen en kinderen worden voortgedreven naar de rivier. Zij zullen slaven worden in een vreemd land.

Als de Vikingen weggevaren zijn, komen de vluchtelingen weer tevoorschijn. Verdrietig staan ze bij de smeulende resten van hun huizen. Hun bezit is weg, maar hun leven is gespaard! Ze kunnen toch alles opbouwen en weer handel gaan drijven.

7. 'Verlos ons van de Noormannen!'

Misschien zullen de Noormannen hen voortaan met rust laten.

Bron

Leerlingenboek *Er is Geschied*, deel 1.

Achtergrond- informatie **DE NOORMANNEN**

1. Aanvallen op het Frankische rijk

De indruk die de invallen van de Noormannen in onze geschiedenis hebben achtergelaten is zo groot geweest, dat we geneigd zijn te vergeten dat het Frankische rijk in de negende en tiende eeuw ook vanuit het zuiden door de mohammedanen en vanuit het oosten door de Magyaren (Hongaren) werd aangevallen.

Moslimpiraten uit Noord-Afrika landden in 806 op Corsica en begonnen in 827 met de verovering van Sicilië. Van hieruit vielen ze Zuid-Italië aan, dat met Sicilië bij het Byzantijnse rijk hoorde. Ze ondernamen plundertochten naar Midden-Italië, waarbij ze zelfs de Sint-Pieter te Rome leegroofden, totdat ze door de Byzantijnse keizer Basilius in 880 uit Zuid-Italië verdreven werden.

In dezelfde tijd deden de Saracenen uit Spanje invallen in de Provence, Ligurië en Toscane.

Ingrijpender waren de invallen van de Magyaren uit Azië. Zij riepen **in het** westen herinneringen op aan de Hunnen: vandaar de naam Hon(Hu.n)garen. Ook zij woonden als het ware op hun paarden en beschikten over een militair overwicht dankzij de behendigheid van hun bereden boogschutters.

In 899 begonnen ze met verwoestende plundertochten naar Beieren en Zwaben en van daaruit naar Lombardije en Venetië.

Aan het begin van de tiende eeuw kwamen ze terug en drongen door tot in de Elzas, Lofharingen, Bourgondië en de Languedoc.

In 926 bereikten ze de Ardennen en trokken van daaruit naar Italië. Onderweg werd Verdun verwoest. In 937 trokken ze opnieuw een spoor van verwoesting door Duitsland, Frankrijk en Italië en in 954 kwamen ze tot bij Kamerijk en de omgeving van Maastricht. Het jaar daarop versloeg de Duitse keizer Otto I hen echter in de slag op het Lechveld, bij Augsburg. Er kwam toen een einde aan hun strooptochten. Ze gaven hun nomadisch bestaan op en namen het christendom aan. Tegen het einde van de tiende eeuw ontstond Hongarije.

2. De situatie in Scandinavië

De benaming Noormannen is ons overgeleverd door kroniekschrijvers, die alle Scandinaviërs als Nordmanni (mannen van het noorden) bestempelden. Het was dus een verzamelnaam, waaronder zowel Noren als Denen en vaak ook Zweden vielen.

Zelf noemden de Noormannen zich meestal Vikingen, een woord waarvan de herkomst en betekenis onduidelijk is.

De Zweden namen een aparte plaats in, omdat zij zich veelal beperkten tot het maken van grote handelsreizen en het stichten van nederzettingen (kolonisatie) in Oost-Europa, met name in Rusland (langs de Wolga en de Dnjepr), hoewel ze soms vergezeld werden door Noren of Denen.

Laatstgenoemden opereerden gezamenlijk in Frankenland, maar bestreden elkaar in Scandinavië en Engeland.

Overigens moeten we bedenken dat er nog geen sprake was van centraal geregeerde naties, zoals we die tegenwoordig kennen in Scandinavië. De Vikingen waren in de

eerste plaats trouw aan hun clan (een hechte familiegroep) en aan de lokale heerser (jarl) . De aanduiding jarl vinden we nog terug in het Engelse Earl (graaf).

De samenleving was verdeeld in klassen. Onderaan de maatschappelijke ladder stonden de slaven (brael). Dan kwamen de vrije boeren (karl). Sommigen beschikten over eigen grond, anderen werkten op het land van de lokale machthebber (de al genoemde jarl). De jarls commandeerden legertjes van vrije boeren en voerden onderling vaak bloedige oorlogen.

Boven de jarls stond nog een koning, die overigens weinig gezag had over de jarls, die sterk autonoom waren. De koning omringde zich met een hird, een groep uitgelezen mannen, die rijk werden beloond voor hun diensten. Daartoe hoorden ook de skalden (dichters), die met hun heldenverhalen (saga' s) feestelijke bijeenkomsten opluisterden en voor afleiding zorgden tijdens lange winteravonden.

De vrijen vormden een thing, een volksvergadering waarin recht werd gesproken, vergelijkbaar met de gang van zaken op de dingplaatsen in het Frankische rijk. Geschillen werden vaak op bloedige wijze uitgevochten, in tegenwoordigheid van de thing. In het christelijke Frankenland werd dat een Godsoordeel genoemd. Boven de things stond nog de overkoepelende altping, waarin de koning vaak het laatste woord had en waar werd rechtgesproken bij conflicten van meer dan lokale aard.

De Vikingen spraken allen dezelfde taal (het oudnoors) en kenden dezelfde godsdienst, die opgetekend staat in de Edda's, opgesteld in IJsland, dat vanaf 860 werd gekoloniseerd. Uit deze Edda's zijn de godenverhalen afkomstig, die wij zo graag projecteren op het godsdienstig beleven van de Germaanse stammen in ons land tijdens de Romeinse overheersing, aan het begin van de jaartelling.

Bij de Vikingen was Odin, de eenogige, de oppergod. Hij werd ook wel Wodari (= Wodan, de woedende) genoemd. Thor (Donar), afgebeeld met een hamer, was de god van donder, bliksem en wind. Freyr (niet te verwarren met Freya) werd aanbeden als de god van de vruchtbaarheid.

De Vikingen brachten mensenoffers. Meestal dienden daarvoor gevangengenomen vijanden, bij wie de ribben aan de rugzijde werden doorgesneden waarna de longen uit het lichaam werden gerukt. Deze bewogen dan nog in een laatste ademtocht. Dit werd de bloedadelaar genoemd. Van de Noorse koning Haakon (965-995) is bekend dat hij tijdens een oorlog bevel gaf zijn zoon Erling te offeren, om daarmee de goden gunstig te stemmen. Geliefd waren ook de paardenoffers . Op grond daarvan was het de latere christenen in Scandinavië niet toegestaan paardenvlees te eten.

Na hun dood werden koningen en jarls soms begraven in een boot, vergezeld van hun paard of zelfs van een slavin en voorzien van allerlei bezittingen en wapens, om de tocht naar het hiernamaals (het Walhalla) te vergemakkelijken. De boot (met inhoud) werd vervolgens begraven in een grafheuvel of verbrand. Andere krijgers werden na hun dood verbrand. De as werd, samen met wapens en voedsel voor onderweg, begraven in een kuil, die vervolgens werd afgedekt door een steen.

Bij Gokstad, aan de fjordenkust van Noorwegen, werd in 1880 een goed bewaard gebleven schip uitgegraven. Door de totale afdekking met de daar aanwezige leemgrond, waren alle voorwerpen, ook de houten, uitstekend bewaard gebleven: bedden, sleden, ketels, wagens, spaden en ook beenderen van paarden en honden. Het schip was drieëntwintig meter lang en bood plaats aan tweeëndertig roeiers.

3. Mogelijke oorzaken van de Scandinavische expansie

Het blijft moeilijk te verklaren hoe het koude en dunbevolkte Noord-Europa in de negende en tiende eeuw tot zo'n grote expansie heeft kunnen komen: de Vikingen richtten zich niet alleen tegen het Frankische rijk, maar ook tegen Engeland en Schotland. Tevens zwermden ze uit over de Shetland-eilanden, de Hebriden, IJsland en Groenland, terwijl de Zweden hun verre handelstochten in het oosten ondernamen.

7. 'Verlos ons van de Noormannen!'

Ook staat het vast dat kleine groepen Vikingen Noord-Amerika hebben bereikt, mogelijk onder leiding van Leif Erikson, zoals de saga's vertellen. Daar zou een streek zijn aangetroffen met een klimaat zo mild dat er druiven groeiden. De streek werd daarom Vinland (wijnland) genoemd. Waar deze streek precies lag is onbekend. Wel hebben archeologen een nederzetting ontdekt aan de noordkust van Newfoundland.

Lange tijd is aangenomen dat overbevolking, als gevolg van een verbeterde landbouwopbrengst, het heersende erfrecht, waarbij de oudste zoon alles erfde, en de binnenlandse strijd de oorzaken geweest zijn van de Scandinavische expansie. Zeker hebben deze factoren meegespeeld, maar de belangrijkste oorzaak moet toch wel gezocht worden in de zeevaart en handel, waarbij dadendrang, zucht naar avontuur en rijkdom tot uiting konden komen. Handelsverbindingen waren er al eeuwenlang geweest en de Vikingen zullen doorgaans vreedzaam handel hebben gedreven, totdat ze ontdekten dat het Frankische rijk zo zwak was geworden, dat ze het zich konden veroorloven niet te betalen. Dat was een normale gang van zaken in die tijd. Als ze de kans kregen plunderden de Friezen even lustig. Verschillende keren sloten ze zich aan bij vikingexpedities. In 839 beklagde de Deense koning Horich zich bij Lodewijk de Vrome over de schade, die Friese plunderaars in zijn gebied hadden aangericht.

'De koopman hield zijn zwaard gereed als hij op het vreemde strand stapte, om zich te verdedigen wanneer hij aangevallen mocht worden, om zelf aan te vallen als hij er voordeel in zag.' (J. de Vries).

4. Het drakenschip

In april, als de winter voorbij was, brachten de Vikingen een zege-offer om de gunst van de goden over hun aanstaande tochten af te smeken. Daarna begonnen de mannen de schepen in gereedheid te brengen. De scheepsbouw stond bij de Vikingen op hoog peil. Zij gingen bij het ontwerp van hun schepen uit van het Friese voorbeeld en hadden dat in de loop van de tijd verder geperfectioneerd. Zo was een schip ontstaan dat lang en smal was en weinig diepgang had. Een schip dat zowel kon zeilen als geroeid kon worden. Het was opgewassen tegen de woelige golven van de Atlantische Oceaan, maar men kon er ook over rivieren en ondiepe wateren ver het land mee binnendringen.

De hoge boeg werd vaak versierd met een uit hout gesneden drakenkop, zodat het schip er uitzag als een reusachtig zeemonster. De eikenhouten kiel, de ruggengraat van het schip, was stevig genoeg om de houten mast en het grote, vierkante zeil te dragen. Tegen de kiel werden eiken planken van maar twee-en-een-halve centimeter dikte aangebracht. Deze planken overlaptten elkaar en waren met ijzeren klinknagels aan elkaar bevestigd. De naden werden dichtgestopt met in teer gedoopt dierenhaar en mos. Het geheel werd bestreken met pek.

De grootste schepen waren vijfenvijftig meter lang en boden plaats aan zo'n 60 tot 70 man. Het al genoemde schip bij Gokstad was drieëntwintig meter lang en in 1852 stuitte men bij de Oslofjord op een ingegraven schip van 37 meter lengte.

Bij de hoge achtersteven bevond zich aan het rechterboord het zijderoer: een roerriem die door een helmstok en een spil in de zij wand werd aangedreven (vandaar onze aanduiding stuurboord). Als een schip een oorlogsbestemming had, werd op de dekbalken een dek van losliggende planken aangebracht. Daarop kon bij zeeslagen, die de Vikingen nogal eens onderling voerden, de strijd worden uitgevochten.

Tussen de spanten bevonden zich de openingen voor de roerriemen. Door middel van schijfjes konden deze gesloten worden als het schip zeilde. De roeiers zaten op de dekbalken of op kisten waarin ze wapens en kleren bewaarden. De schilden werden aan ringen vastgesjord, zodat ze het boord verhoogden en bescherming gaven aan de roeiers.

5. Wapens en krijgers

De Vikingen waren fel gebrand op Frankische zwaarden, zoals die onder andere in Dorestad verhandeld werden. Het harde staal van de Frankische wapensmeden was veel sterker en bruikbaar dan de ijzeren zwaarden die de Vikingen in eigen land smeedden en die na een flinke slag verbogen en onbruikbaar werden. Op verschillende plaatsen in Noorwegen zijn zwaarden met de inscriptie ULFBERHT teruggevonden: klaarblijkelijk de naam van een Frankische wapensmid.

De meest gevreesde Vikingen waren de woeste berserkers. Aangenomen wordt dat ze kauwden op stukjes vliegenzwam, een giftige paddestoel, waardoor ze in een toestand van blinde razernij vervielen. Vuur noch zwaard kon hen dan vrees aanjagen. Voor een veldslag of een rooftocht knersten ze met hun tanden en beten op de rand van hun schild. Soms overviel de razernij hen tijdens een drinkgelag, met alle gevolgen van dien.

6. Het runenschrift

De Vikingen bedienden zich bij het schrijven van een oud Germaans schrift, de runen, die ze in hout en steen kerfden. Papier gebruikten ze niet. Er bestonden verschillende versies van het runenalfabet, maar de Deense versie van het runenalfabet werd het meest gebruikt. Dit alfabet bestond uit zestien letters en werd futhark genoemd naar de eerste zes letters: f, u, th, a, r, k. Omdat ze uitsluitend in hout en steen gekerfd werden, bestonden de futharkletters uit rechte lijnen. Overal lieten de Vikingen ingegrifte runen achter: op rotsen, op gebouwen, op wapens en gebruiksvoorwerpen.

De Vikingen geloofden dat runen magische krachten bezaten. Ze konden de wapens van vijanden bot maken, boeien verbreken, ziekten genezen, beschermen tegen gevaren op zee en tegen kwade machten. Runenstenen, die in het landschap werden opgericht, werden versierd met ingekerfde patronen met magische betekenis. Ze werden ingelegd met zwarte, rode, blauwe en witte verf. Aan veel van deze patronen liggen gestileerde afbeeldingen van paarden en draken ten grondslag.

Overigens tooiden de nazi's in Hitler-Duitsland zich weer graag met oud Germaanse runentekens, die werden aangebracht op uniformkragen en koppelriemen van met name de SS.

7. De Vikingen in de lage landen

Al tijdens de regering van Karel de Grote hadden Vikingen in Engeland kerken en kloosters geplunderd. In diezelfde tijd dreigde de Deense koning Godfried, die grensgeschillen uitvocht met Karel de Grote, de Friese kust te verwoesten met een vloot van 200 schepen. Einhard vertelt dat de Denen zelfs doordrongen tot in Vlaanderen en dat de Friezen een schatting moesten opbrengen van 100 pond zilver. Daarom liet Karel ook een vloot bouwen en vlootstations inrichten aan de mondingen van de Vecht, de Eem, de Wezer en de Elbe. Deze stations waren overigens langs de gehele Noordzeekust en de kust van de Atlantische Oceaan (de Franse kust) te vinden. Hijzelf kwam ze inspecteren in Boulogne en in Gent. In 811 werd Godfried vermoord, zodat het gevaar tijdelijk geweken was. Tijdens de laatste levensjaren van Karel de Grote en de eerste regeringsjaren van Lodewijk de Vrome vertoonden zich geen Vikingen meer aan de kusten van het Frankische rijk. Ze vreesden blijkbaar toch nog de Frankische macht en richtten zich voornamelijk op Engeland.

In 820 kwam echter de eerste aanval op de kust van Vlaanderen. Tot 830 bleef het bij snelle, korte aanvallen op kustgebieden, maar toen de voortdurende strijd tussen Lodewijk de Vrome en zijn zonen het centraal gezag verlamd had, was het hek van de

7. 'Verlos ons van de Noormannen!'

dam: nu volgden georganiseerde roofexpedities dieper het land in, met vloten van soms wel 100 schepen of meer.

In 834 kwam een vloot vanaf Katwijk de Oude Rijn opgeroeid. Utrecht werd gepasseerd, want het einddoel was Dorestad, het centrum van de Friese handel. In de navolgende jaren, tot 837, werd Dorestad viermaal bezocht. Antwerpen en Witla (aan de Maasmond) werden in 836 geplunderd.

In dit stadium vielen de Noormannen slechts de havens aan die ze met hun schepen konden bereiken. Te water hoefden ze geen vijand te duchten. De vloot, nog door Karel de Grote gebouwd, was kennelijk verwaarloosd. Er waren geen leiders die het verzet konden organiseren. In 837 versloegen de Vikingen op Walcheren een Franclisch legertje. Bij een dreigende overval waarschuwden de inwoners elkaar door middel van rokende teertonnen en brandende strovuren en vluchtten bij nadering van de drakenschepen de bossen en moerassen in.

De elkaar bestrijdende Karolingen konden weinig uitrichten. In de lage landen probeerde Lotharius het gevaar te bezweren door aan de Deense broers Harald en Rorik Walcheren en het gebied rond Dorestad in leen te geven en het zo te beschermen tegen hun landgenoten. De beide broers werden christen, maar het plunderen bleef gewoon doorgaan. Dorestad had z6 te lijden van de overvallen, dat het van de landkaart verdween. Herbouw loonde trouwens de moeite niet, omdat Dorestad onbereikbaar werd voor grote schepen. De Rijnmond (van de huidige Oude en Kromme Rijn) bij Katwijk verzandde, zodat het Rijnwater voortaan grotendeels via de Waal werd afgevoerd. Het zuidelijkste deel van Dorestad, met de kerk, bleef bestaan en vormde de kern van het latere Wijk bij Duurstede.

Vooraf kerken en kloosters waren het doelwit van de plundersaars, omdat daar de meeste kostbaarheden te vinden waren. Utrecht werd omstreeks 840 totaal platgebrand. De bisschop verliet de stad en vestigde zich in het klooster Odiliënberg bij Roermond.

Toch was verdediging tegen de Noormannen niet onmogelijk. Tegenover muren en versterkingen stonden de Vikingen machteloos. Ze waren te land ook wel te verslaan. Boudewijn, de stamvader van de Vlaamse graven, sloeg in 864 een aanval op de Vlaamse kust af. Het gevolg was, dat de lage landen tot 879 enigszins met rust werden gelaten.

Ook in Engeland, dat zwaar te lijden had van de invallen, werden in 878 de Vikingen verslagen door Alfred, de koning van Wessex. Dit had tot gevolg, dat alle Noormannen, nieuw-aangekomenen en degenen die in Engeland waren verslagen, zich verenigden in een groot leger, dat Vlaanderen binnenviel en vanuit een kamp bij Gent de hele streek leegroofde (het zgn. grote Noormannenleger).

De Vikingen waren in deze fase (879-885) niet meer afhankelijk van hun schepen. Ze bleven jarenlang in West-Europa, beschikten over paarden en verplaatsten regelmatig hun operatiegebied.

In 881 leden ze echter opnieuw een nederlaag. Koning Lodewijk III van West-Frankenland versloeg hen in Noord-Frankrijk. De Vikingen trokken daarop naar de Maasstreek, waar ze zich vestigden in semi-permanente kampen bij Asselt (Nederlands Limburg). Van daaruit bereikten ze gemakkelijk de nederzettingen langs de Maas en de Rijn. In Aken stalden zij hun paarden in de paltskerk van Karel de Grote. De al eerder genoemde Karel de Dikke, de keizer onder wiens regering het rijk weer tijdelijk een eenheid werd, kwam het Noormannenkamp bij Asselt belegeren, maar gaf er de voorkeur aan de Noormannen af te kopen. De Vikingaanvoerder Godfried kreeg bovendien de streken in leen, die voor hem Harald en Rorik hadden bezeten. Godfried kreeg de waardigheid van hertog. De meerderheid van de Noormannen stoorde zich niet aan de te Asselt gegeven beloften en bleef doorplunderen in het zuiden. Pas in 885 verlieten ze het land, omdat er niets meer te halen viel.

7. 'Verlos ons van de Noormannen!'

Godfried de Noorman was ondertussen christen geworden, maar toen hij steeds meer pretenties kreeg en zijn gebied naar het zuiden wilde uitbreiden, liet Karel de Dikke hem in 885 vermoorden door Godfrieds eigen getrouwen. Onder hen was Gerulf, die beschouwd wordt als de stamvader van de Hollandse graven. Arnulf van Karinthië, de nieuwe koning van Duitsland, schonk hem als beloning verschillende goederen binnen zijn graafschap aan de Noordzee (het latere Holland).

8. Het einde van de Noormannentochten

In 891 verscheen het grote Noormannenleger nog één keer in het zuiden van de lage landen. Ze hadden het nu heel wat moeilijker, omdat er inmiddels allerlei versterkingen waren gebouwd.

Opnieuw leden ze een nederlaag, nu tegen koning Arnulf, bij Leuven. Daarop ont-ruimden ze het land.

Het gevaar voor incidentele plundertochten was nog niet geweken: pas omstreeks 920 durfde bisschop Balderik uit Odiliënberg naar Utrecht terug te keren.

De laatste ons bekende invallen vonden plaats in 1006 en 1007. Tiel en Utrecht, steden die de rol van Dorestad overgenomen hadden, werden geplunderd.

Scandinavië raakte uitgeput. Eeuwenlang waren Noormannen als kolonisten, handelaars of als zeerovers weggetrokken naar andere streken.

9. Ansgar

Bovendien was het christendom doorgedrongen in het noorden. Al in 830 was zending Ansgar (793-865) naar Zweden getrokken om daar met goedvinden van koning Björn te arbeiden onder de christenslaven. Het gevolg was dat ook een aantal Zweden zich liet dopen als vrucht op Ansgars prediking. Er verrees zelfs een kerkje. Na 840 ging dit weer verloren.

Antwoorden verwerking

Basis

1. Noormannen of Vikingen uit de Scandinavische landen.
Ze zijn op rooftocht.
2. 10. Op de loopplank staat de jarl, de aanvoerder. Hij is gekleed in een leren wapenrok, die versterkt is met ijzeren ringen en hij draagt over de schouders een rode mantel. Hij is gewapend met een lans, een bijl en een zwaard. Zijn houten schild is met leer bespannen, rood geverfd en versierd met ijzeren slangen.
3. In de zijanten, de dolboorden, van het drakenschip zijn openingen voor de roeiriemen. Wanneer het schip gaat zeilen, worden de openingen afgesloten met ronde schijven.
5. Links op de plaat staat een paal. Dat is een juk. Daarop worden de mast, het zeil en de ra vastgemaakt als er geroeid wordt.
2. De schilden worden vastgemaakt aan ringen en aan de buitenkant van het schip gehangen. Zo verhogen ze het dolboord en geven ze de roeiers bescherming.
11. Op de wal dragen de rovers geroofde lansen en zwaarden.
9. De Noorman met de gehoornde helm heeft een bisschopsstaf, een beker, sieraden en kleding uit een kerk geroofd.
7. Op de achtergrond zijn de rook en de vlammen van het brandende Dorestad te zien.

7. 'Verlos ons van de Noormannen!'

1. Een deel van de buit is al aan boord gebracht: een aantal Frankische zwaarden, een schild, een helm, een kist met kerkschatten, een hoorn van ivoor en een blauwe mantel.
4. Een wijnvat ligt klaar om ingeladen te worden.
6. Op de voorplecht staat de oude, grijze skald, de zanger. Hij zal liederen maken over de moedige mannen en behaalde buit.
8. Achter de rovers komen ossenwagens die koopwaren uit de pakhuizen wegvoeren.
3. Voor de Franken waren de gouden kerkschatten heilig = gewijd aan de dienst van God.
Voor de Noormannen waren deze kerkschatten niet heilig, maar dienden als extra buit.

Extra

3. Noorwegen, Zweden, Denemarken en Finland.
IJsland, Groenland, Engeland, Schotland, Rusland, Amerika, Nederland, Frankrijk.
Vikings voeren overal heen om handel te drijven.

Creative opdrachten

1. Teken Vikingstrijders achter hun schildenmuur.

2. De Vikingen werden in hun tijd als de beste scheepsbouwers van Europa gezien. Teken (of bouw) een Vikingschip, een drakkar. Maak gebruik van de volgende informatie: drakenkop, schilden, lange en smalle boot, ondiepe boot, veel roeiers, maximaal 30 meter lang.

3. Schrijf een artikel voor de krant over een opgraving, waarbij allerlei Vikingspullen zijn gevonden. Je kunt denken aan zilveren sieraden, geld, helmen en wapens.

Extra informatie

Vaak worden Vikingen afgebeeld met gehoornde helmen. Bodemvondsten bevestigen dit beeld niet! Een helm met hoorns zou de krijgers, die in hun lange schip schouder aan schouder vochten, juist hinderen in de strijd! De hoorns die opgegraven zijn, werden gebruikt om uit te drinken en / of hoorden bij de heidense feesten tot eer van de goden.

